

E-aineistot kirjaston ja käyttäjien yhteisenä haasteena

14.5.2013 Tekijä Jyväskylän yliopiston kirjasto

"I'm not aiming to educate at all during this presentation", väittää lääketieteenopiskelija Joshua Harding konferenssiesityksensä alussa, vaikka on selvästi valmis haastamaan monisatapäisen kustantajien ja kirjastojen edustajista koostuvan ammattilaisten joukon. Harding on paperiton opiskelija, joka hallinnoi kaikkea opiskeluunsa ja ammattitaitoonsa liittyvää iPadillään.

Kyllästyttyään kantamaan monikiloisia kirjapinoja, Harding alkoi ostaa ja ladata koneelleen e-kirjoja, pyörittellä omia muistiinpanojaan ristiin erilaisilla sovelluksilla. Hän löysi uusia tapoja seikkaillla e-maailmassa ja oppi käyttämään hyväkseen sen suomia mahdollisuuksia omassa oppimisessaan.

Tiukkaa asiaa kurssikirjoista, tiedonhallinnasta ja tietoturvasta.

Nyt Harding on puhumassa omista kokemuksistaan, tarpeistaan ja vaatimuksistaan kirjastoammattilaiset, kustantajat sekä aineistojen välittäjät yhteen kokoavan UKSG-järjestön (ent. United Kingdom Serials Group) vuosikonferenssissa. Ja melkoista tykitystä puhe onkin. Nyt ei ole kyse tableteista soittolistojen alustoina, vaan tiukkaa asiaa kurssikirjoista, tiedonhallinnasta ja tietoturvasta.

Opiskelijoiden tarpeista kirjaston toimintaan

Tunnelma valtavassa auditoriossa sähköistyy, kun Harding heittää ilmaan arvion, että puolentoista vuoden päästä lähes jokaisella opiskelijalla on iPad, ja sen myötä myös kurssikirjallisuuteen ja e-opiskeluun liittyviä uusia vaatimuksia. **"Are you ready to meet this inevitable demand?"**

Vaatimukset yliopistoille ja kirjastoille kasvavat.

Opiskelijoilla tabletit ja erilaiset toisiaan täydentävät sovellukset ovat arkipäivää jo nyt. Uusia tarpeita syntyy ja niitä myös luodaan. Yksityiset henkilöt pystyvät isolta osin vastaamaan niihin

hankkimalla tarvitsemiaan toimintoja itse, mutta pikkuhiljaa myös vaatimukset kirjastoille ja yliopistoille kasvavat.

Kun kirjastolla etenee hyvin suunniteltu asia, ovat opiskelijamaailmassa siihen liittyvät tarpeet jo lisääntyneet eksponentiaalisesti.

Vaikka esityksen tarkoitus on herätellä yleisöä, Harding itsekin ymmärtää ja tunnustaa, että isot laivat kääntyvät hitaasti. Siinä missä opiskelijat elävät nopeatempoisessa, joustavassa maailmassa, jossa on helppo ottaa vastaan uutta, isot tieteelliset kirjastot muuttavat toimintansa isoja linjoja "after time, based on evidence". Kirjaston näkökulmasta tuntuu välillä turhauttavaltakin, että siinä vaiheessa kun meillä etenee hyvin suunniteltu asia, huomataan että opiskelijamaailmassa ilmiö ja siihen liittyvät tarpeet ovat lisääntyneet eksponentiaalisesti.

Tablettitietokoneiden suhteen Jyväskylän yliopiston kirjastossa on tartuttu haasteeseen. Sähköisen kirjan teknologia -hankkeen tiimoilta on kirjastolle hankittu iPadeja, joiden avulla levitetään konkreettisesti tietoa ja osaamista, ensin omalle henkilökunnalle, mutta myös laitosten väelle ja muille asiakkaille.

Iso liuta opiskelijoita on ottanut haltuunsa tabletit ja uudet sovellukset kirjastoa nopeammin ja tehokkaammin.

Kirjastolla tietysti erityinen intressi on ottaa haltuun hankkimiemme tietoaineistojen – e-kirjojen, -lehtien ja tietokantojen – käyttöä ja käytettävyyttä tableteilla. Tiedostamme ja tunnustamme sen, että yliopistolla on opiskelijoita, jotka ovat ottaneet haltuunsa tabletit ja uudet sovellukset meitä nopeammin ja tehokkaammin.

Tietoaineistot ovat kirjaston ydinosaamista, ja hankkeen avulla haluamme levittää niihin liittyvää tietoutta yliopistoyhteisöön. Hankkeen ensiaskeleet ovat olleet mielekkäitä. Ensimmäisten kokemusten perusteella iPadit ovat hyvä, konkreettinen tapa todella saada kädet mutaan ja päästä laitoksille avaamaan oman yliopistomme tarpeisiin hankittua aineistoa. Saamme yhdellä kertaa julistettua niin hankkimistamme sisällöistä kuin uuden teknologian suomista mahdollisuuksista niiden käytössä.

Kirjastot ja kustantajat törmäyskurssilla

E-aineistojen käyttöön ja saatavuuteen liittyy silti realiteetteja, joita ei pystytä kumoamaan lisääntyneellä osaamisella ja tiedolla. Kaikkea haluttua ei yksinkertaisesti ole saatavana e-muodossa, ja siinäkin aineistossa joka on, voi käytettävyyys vaihdella aineiston tarjoajan mukaan. Tässä suhteessa Harding on puhumassa juuri oikealla foorumilla: konferenssissa, joka kerää yhteen kustantajien, välittäjien ja kirjastojen edustajia – eli juuri niitä, jotka voivat vaikuttaa

näihin asioihin. Näiden eri sektoreiden välillä syntyikin usein pientä nokkapokkaa ja syyttelyä vallitsevasta tilanteesta.

Varsinkin kirjaston näkökulmasta on helppo ajatella kaiken muuttuvan paremmaksi, jos kustantajat vain ymmärtäisivät tilanteen ja tulisivat puolitiehen vastaan. Huddersfieldin yliopiston kirjaston Graham Stone innostui herättelemään kustantajia Twitterissä esityksen aikana: "Hope all the publishers at #uksglive are listening to Josh."

Näihin realiteetteihin on törmännyt itsekin työssä, jossa joutuu vastaamaan turhautuneisiinkin kysymyksiin siitä, miksi kirjastolla ei ole tarjota haluttua aineistoa e-versiona. Me emme voi tarjota aineistoa, jota ei yksinkertaisesti ole olemassa.

Kohteena kurssikirjat

Tarpeet ja vaatimukset kohdistuvat erityisen paljon kysytyihin kurssikirjoihin. Nyt jo hankintaperiaatteenamme on, että jos kurssikirja on saatavana e-muodossa, se hankitaan. Painettujakin kappaleita hankitaan, mutta vähemmän. E-kurssikirjojen osalta elämme kuitenkin osin vielä ei oo -tarjonnan aikaa. Konkreettisimmin tämän huomaa toukokuun lopulla toiseen kerrokseen siirtyvän painetun kurssikirjakokoelman suuresta koosta.

Vastakkainasettelua kustantajien ja kirjastolaisten välillä on e-kirjojen suhteen olemassa. Kustantajat ovat liikeyrityksiä, joiden täytyy jotenkin pystyä arvioimaan ja ennakoimaan, miten uudet mallit tulevat vaikuttamaan niiden liikevaihtoon. Erään ison kustantajan edustajat sanoivat, että kurssikirjojen osalta Suomi ei olekaan se ongelmamaa.

Monissa maissa kirjasto tai yliopisto ei tarjoa opiskelijoiden käyttöön kurssikirjoja.

Suomi eroaa monista muista maista siinä, että meillä kirjastoissa on yhdestä kurssikirjasta joskus satojakin paperiniteitä opiskelijoiden saatavilla. Jos kustantaja esittelee hankintamallin, jossa instituutio voi hankkia asiakkaidensa käyttöön e-kirjan, voi se Suomessa kuitenkin luottaa siihen, että kirjasto ainakin toistaiseksi hankkii edelleen myös jonkin verran painettuja kirjoja.

Tilanteessa, jossa on totuttu siihen, että jokainen opiskelija ostaa oman paperikirjansa, kirjaston tarjoama e-kirja tyrehdyttäisi painettujen kappaleiden myynnin kokonaan. Suomi on piskuinen maa myös tässä suhteessa, ja vaikka meidän mallillamme kustantajat voisivat hyvin ja luottavaisin mielin tarjota organisaation hankittavaksi myös e-kirjaa, täytyy meidän joidenkin kustantajien osalta selvästi odottaa yleisempien mallien muotoutumista ja selkeytymistä.

Vaikka emme pysty ainakaan nopealla aikataululla vaikuttamaan kustantajiin saadaksemme juuri tiettyjä kirjoja saataville sähköisenä, voimme lähestyä dilemmaa eri suunnasta.

Työ jota voimme kurssikirjojen osalta tehdä, on lisätä laitoksilla tietoutta nyt jo olemassa olevasta e-kokoelmastamme sekä siitä, mitä ylipäätään voisi olla hankittavana e:nä.

Näissä puhutaan jo sadoista tuhansista tieteellisistä kirjoista, joten tätäkin kautta voisi ajatella löytyvän myös mahdollista kurssikirjallisuutta.

Yhteistyöllä uusia avauksia ja parempaa käytettävyyttä

Vaikka vastakkainasettelua on, ovat kustantajat ja kirjastot e-kirjojen osalta monessa suhteessa myös samassa veneessä. E-kirjojen käytettävyyttä ja kirjastojen kannalta tärkeää hankintamallien selkeyttä pyritään parantamaan ja kehittämään tällä hetkellä joka taholla. Aiemmin melko tiuhaan heitetyt kommentit siitä, että palautetta ei kannata antaa, koska se ei vaikuta kuitenkaan, kuuluvat nyt historiaan.

Nimenomaan nyt palautetta kannattaa antaa.

Käyttäjäpalaute on kustantajille ensiarvoisen tärkeää omassa tuotekehittelyssään, ja kirjaston intressi on ilman muuta tarjota mahdollisimman käyttäjäystävällinen kokemus aineistoista, joista se on maksanut isoja rahoja.

Niin nopeatempoinen ja muuttuva kuin e-maailma onkin, on e-kirjojen, kirjastojen ja yliopistojen suhteen hyväksyttävä, että sen integroiminen saumattomaksi osaksi opiskeluympäristöä on hidasta työtä. Kehitystyöhön liittyy paljon paperityötä, neuvotteluja, erilaisten mallien kokeilua, käytettävyytstutkimuksia, varmasti joskus turhautumista mutta myös eteenpäin harppauksia ja onnistumisen elämyksiä.

Mahdollisuuksia ja visiointia

Hardingin esitys toi inspiroivalla tavalla esille kaiken sen potentiaalin, jota e-aineistoihin liittyy. Pitääkö meidän tosiaan edes ajatella enää e-kirjoja tai e-lehtiä, vai ajatellaanko sisältöä ja sen käyttämistä, omien muistiinpanojen ja töiden saumatonta liittymistä siihen omaa oppimista ja osaamista tehostavalla tavalla.

Inspiroivaa tällaisessa ajattelussa on, että vaikka tiedostetaan olemassa olevat rajoitukset, pystytään visioimaan niiden yli.

Esityksen kuluessa tuli monissa kommenteissa esille myös se kirjastolaisten pakollinen ajatus, jota myös tässä kirjoituksessa on yritetty valaista. Kuten Graham Stone twiittasi Hardingsin esityksen aikana: "why can't I get digital texts from the library – because we can't buy them or can't afford them!". Ilman visioita ja tulevaisuuden näkymiä jäädään kuitenkin näiden turhauttavien rajoitusten vangeiksi.

Vain kuulemalla ja tekemällä raikkaita avauksia e-maailman potentiaalista, saamme uutta intoa ajaa asioita eteenpäin.

Ulla Pesola